

י"ב בתמוז תשע"ט
15 ביולי 2019

לכבוד :

מנהלי בתי הספר העליסודיים השש"שנתיים ומנהלי חטיבות הביניים,
המדריכים והמורים לעברית: הבנה, הבעה ולשון בחטיבות הביניים

חוזר המפמ"ר להוראת העברית: הבנה, הבעה ולשון לשנה"ל תש"ף

בחטיבות הביניים

שיפור הכשירות האוריינית הכתובה והדבורה בשפת האם עברית בכיתות ז'ט

תוכני חוזר המפמ"ר נגזרים מתוך תוכנית הלימודים בעברית (ירושלים, תשס"ג). לנוחותכם הועלתה תוכנית הלימודים לרשת. אפשר לקרוא אותה בתיק תוכניות הלימודים, במרחב הפדגוגי למורים לעברית או ישירות בקישור <http://meyda.education.gov.il/files/Curriculum/hebrew-7-12.pdf>.

תוכן הנושאים בחוזר

(ניווט מהיר לעמוד המבוקש בהקשה על שם הפרק)

1	הוראת העברית בחטיבת הביניים	3
1.1	המטרות המרכזיות של הוראת העברית בחטיבת הביניים	3
1.2	הוראת העברית כמטרה	3
1.3	שלהב"ת בראייה בית-ספרית – הוראת העברית כאמצעי	3
1.4	הוראת עברית בסביבה מתוקשבת בחטיבת הביניים	4
1.5	מענה לשונות בהוראת העברית בחטיבת הביניים	4
1.6	תוכני הלימוד בחטיבת הביניים: הנושאים והמיומנויות	5
1.7	משימות הערכה (מפמ"ר) בכיתות ז-ט	17
1.8	שאלות עמ"ר (ערכים מעורבות ורלוונטיות)	17
1.9	התפוקות המצופות	18
2	פיתוח מקצועי ומשאבים להוראה	19
2.1	הדרכת המורים לעברית בחטיבות הביניים	19
2.2	השתלמויות	20
2.3	קהילת המורים לעברית	20
2.4	הפורטל הפדגוגי למורים לעברית בחטיבות הביניים	20
2.5	תיק תוכניות הלימודים לעובדי הוראה	20
2.6	ספרי הלימוד המאושרים לחטיבות הביניים	21
3	תוכניות ייחודיות	21
3.1	שפת הבית ושפת בית הספר – קהילת מורים לומדת ותוכנית התערבות ניסויית בעיר רמלה	21
3.2	חץ לעתיד	22
3.3	תורה נביאים וכתבים	23
4	ועדת המקצוע	23
5	צרו קשר	23

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף א שפות
[הפיקוח על הוראת העברית](#)

בברכת שנת לימודים מוצלחת

תומר בוזמן

המפמ"ר על הוראת הלשון העברית

העתקים

מר שמואל אבואב, מנכ"ל משרד החינוך
ד"ר מירי שליסל, יושבת ראש המזכירות הפדגוגית
ד"ר שוש נחום, מנהלת המנהל הפדגוגי
ד"ר חגית גליקמן, מנכ"לית ראמ"ה
גבי דליה פניג, סגנית יושב ראש המזכירות הפדגוגית
מר משה זעפרני, מנהל אגף א שפות, המזכירות הפדגוגית
גבי דסי בארי, מנהלת האגף לחינוך על יסודי, המנהל הפדגוגי
מנהלי המחוזות
המדריכות המרכזות במחוזות והמדריכות הארציות בעברית

1. הוראת העברית בחטיבת הביניים

חטיבת הביניים היא צומת מרכזי בכל הנוגע לעיסוק בשפה במסגרת הלמידה. המעבר מבית הספר היסודי לחטיבת הביניים מאופיין במעבר ממסגרת לימודית הכוללת מספר מצומצם יחסית של תחומי דעת למסגרת אקדמית למחצה, המאופיינת במספר רב של מקצועות אשר מלמדים אותם מורים-מומחים בתחומם. לצד האוריינות הלשונית הכללית (**האוריינות הגנרית**) הולכת ומתחדדת האוריינות הייחודית לתחומי הדעת (**האוריינות הדיסציפלינרית**)*, וזהו האתגר הגדול של כלל המורים בחטיבת הביניים ושל המורים לעברית בפרט. בתוך כך, שיעורי העברית מעמיקים את הידע המטה-לשוני ומבקשים לתת בידי התלמיד כלים להבנה מעמיקה של המערכת הלשונית בשפה העברית, הבנה שתשריש אצל הלומד שפה רהוטה ותקנית בדיבור ובכתיבה ותסייע בקריאה ובהבנה של טקסטים מורכבים ומגוונים.

* מומלץ מאוד לקרוא את הדוח [בין אוריינות לשונית כללית לאוריינות בתחומי הדעת בחטיבת הביניים](#).

1.1 המטרות המרכזיות של הוראת העברית בחטיבת הביניים

- טיפוח עניין וסקרנות כלפי הלשון בכלל וכלפי הלשון העברית ודרכי השימוש בה בפרט
- הוקרת הלשון העברית על רבדיה מתוך הבנת ערכה הרוחני לעם היהודי ומתוך הבנת תפקידה המרכזי בתהליך התחייה הלאומית
- שיפור הכשירות האוריינית הדבורה והכתובה בשפת האם עברית על-פי [תוכנית הלימודים בעברית](#) ובהתאמה ליעדי משרד החינוך
- שילוב טקסטים מסוגים שונים ומתחומי דעת שונים בשיעורי העברית: הבנה, הבעה ולשון לשם תרגול והטמעה של המיומנויות האורייניות בקריאה, בכתיבה, בדיבור ובהאזנה ושל הנושאים הלשוניים
- טיפוח הכשירות הלשונית של התלמידים ושימוש תקין בלשון
- שילוב של מיומנויות אורייניות בשיעורי המקצועות השונים בבית הספר בסיוע המורים לעברית
- שילוב התקשוב, לרבות הכלים הדיגיטליים, בהוראת העברית
- גיוון בדרכי הערכה חלופיות והטמעת התלקיט בתהליך ההוראה-למידה
- שיפור עמדות התלמידים כלפי המקצוע עברית

1.2 הוראת העברית כמטרה

אחת המטרות המרכזיות בהוראת העברית בחינוך העל-יסודי הוא שיפור הכשירות הלשונית של התלמידים בקריאה, בכתיבה, בהאזנה ובדיבור ולשכלל אותה. על המורים לעברית להעניק לתלמידים כלים אורייניים שיאפשרו הבנה מעמיקה וכתיבה של טקסטים מורכבים לצרכים שונים ולמטרות מגוונות. חשוב כי הלמידה תהיה למידה פעילה וחוויתית, המבוססת על חשיבה, על חקר ועל למידת עמיתים¹, המתמודדת עם אתגרי המאה ה-21 ומטפחת את האוריינות הדיגיטלית.

1.3 [שלהב"ת](#) בראייה בית-ספרית – הוראת העברית כאמצעי

המקצוע "עברית" קשור בכל מקצועות הלימוד בבית הספר. כישורי ההבנה וההבעה המטופחים במסגרת לימודי העברית משמשים את הלומד בכל מקצועות הלימוד. הוא הדין במה שנוגע לכתיבת עבודות, לחלופות בהערכה, לניסוח דברים בכתב ובעל-פה בסיטואציות שונות בחיי היום-יום וכיוצא בזה. שילוב האוריינות בתחומי הדעת השונים מושתת על עקרונות של שיתוף פעולה עימם מן ההיבט האורייני ותומך ביצירת קשרים הדוקים בין המורים לעברית לבין המורים בתחומי הדעת האחרים כדי לפתח שפה משותפת בכל הקשור לעיסוק במיומנויות הלשון, הבנת הנקרא וההבעה בכתב ובעל-פה.

ראייה מערכתית חשובה ביותר להצלחת עקרונות שלהב"ת בתחומי הדעת. עקרונות שלהב"ת יכולים להתבטא באופנים שונים, כגון, מיזמים בין-תחומיים שהציר המארגן שלהם הוא אורייני; יישום ההיבט האורייני כפי שמופיע בתוכניות הלימודים בתחומי הדעת; בחירת מיומנויות חוצות תחומי דעת ועוד.

¹ אנו מציעים להמיר את העיסוק בהערכת עמיתים בלמידת עמיתים או במשוב עמיתים. מצאנו כי התלמידים, ובייחוד תלמידי חטיבת הביניים, מתקשים בהערכה המקדמת למידה, וראוי כי ההוראה בכיתה תשלב למידת עמיתים ותדגיש את מותן המשוב ולא את ההערכה.

השנה הודות לשיתוף הפעולה עם המפמ"רים הוחלט לצד תחומי הדעת האחרים שבית הספר יכול לבחור, להתמקד בהיסטוריה ובמדעים. [חוזר מתנ"ה](#) לחינוך העליסודי לשנה"ל תש"ף קובע כי יש למסד ישיבת צוות קבועה המשותפת לצוותי העברית ולצוותי המקצועות רבייהמלל / תחומי הדעת הנבחרים (לבחירת בית הספר) או לנציגי הצוותים הללו על פי אחד מהדגמים המוצעים לתוכנית שלהב"ת. חשוב שבית הספר יצרף מורים מובילים (כגון רכזי מקצוע) בתחומי הדעת האחרים להדרכה הבית-ספרית. כמו כן, חשוב שהאחראי על הפדגוגיה בבית הספר יהיה שותף לתכנון ההדרכה הבית-ספרית וישתתף במפגשי ההדרכה. המידע על ההדרכה הבית-ספרית ועל שילובם של מורים מתחומי הדעת השונים מופיע ב[פורטל הפדגוגי](#).

לפרטים נוספים יש לפנות לד"ר עליזה עמיר, מנהלת תוכנית שלהב"ת lizamir62@gmail.com

1.4 הוראת עברית בסביבה מתוקשבת בחטיבת הביניים

בהוראת עברית השימוש במחשב עולה בקנה אחד עם הגישה הרואה את הכתיבה כתהליך רקורסיבי של תכנון, בקרה ושכתוב ועם התפיסה האוריינית, ולפיה צריכה ביקורתית של מידע ומתן תמיכה מצד העמיתים לתקשורת הם בסיס לקידום האוריינות בכלל ולכתיבה בפרט. יתרה מזאת, יש גם כלים טכנולוגיים המסייעים לארגן את המידע של הלומד ולעבדו כתשתית לכתיבה. לשם כך פותחו 14 יחידות הוראה בסביבה החדשנית של moodle, שלקחה בחשבון את כלי התקשוב המקדמים בצורה מפורשת את תהליכי ההוראה בעברית. **אנו מזמינים אתכם להצטרף ללמד בסביבה דיגיטלית זאת.**

לפרטים נוספים יש לפנות לד"ר עליזה עמיר lizamir62@gmail.com
או ליעל נזר, האחראית על תקשוב והטמעת פדגוגיה דיגיטלית בפיקוח על הוראת העברית
ynezer@gmail.com

1.5 מענה לשונות בהוראת העברית בחטיבת הביניים

בהוראת העברית חשוב להקפיד על דרכי הוראה מגוונות היוצרות עניין וסקרנות אצל הלומדים. כל זאת לצד הוראה המדגישה מענה לשונות. גישה חינוכית זו מכירה בקיומה של שונות בין התלמידים ומאמינה שתפקידו של בית-הספר להיענות לשונות זו על-ידי התאמת הסביבה הלימודית לצורכי הלומדים ולדרישות תוכנית הלימודים. על פי גישה זו יש לאפשר ללומד קצב למידה והתפתחות המותאמים לו, להציב בפניו מטרות לימודיות, חברתיות ואישיות ההולמת את יכולתו, את נטיותיו ואת צרכיו, תוך שיתופו בתהליך והבטחת קידומו כיחיד וכחבר בקבוצה.

כדי לתכנן למידה משמעותית והוראה איכותית בשפת האם עברית לתלמידים בעלי צרכים מיוחדים קראו [פה](#).

1.6 תוכני הלימוד בחטיבת הביניים: הנושאים והמיומנויות

הנושאים והמיומנויות בתוכנית הלימודים הם ספירליים. אפשר לעסוק בהם בנקודות זמן שונות, ברמות העמקה שונות ומהיבטים שונים. לדוגמה, בכל הנוגע לכתובת הטיעון אפשר לעסוק בה מנקודות מבט שונות: המודעות לנמען, פיתוח ההנמקה, מבנים לשוניים אופייניים לטיעון ותקינות לשונית, מיזוג המידע וכדומה. בתוך כך אפשר לעסוק בכתובה בהיקפים שונים ולמטרות שונות: מכתב תגובה, רשומה בפייסבוק או תגובת, מאמר טיעון ועוד. כך גם בכל הנוגע להבנת הנקרא ואף לנושאים הלשוניים. לפיכך חשוב כי תיבנה תוכנית רב-שנתית המחזקת את קידום המיומנויות באופן ספירלי מחד, אך אינה יוצרת את התחושה של חזרה מאוסה שוב ושוב על אותם הנושאים. מומלץ לאגם את הוראת התכנים האורייניים והלשוניים תחת נושאי תוכן שונים. ראו לדוגמה את [יחידות ההוראה](#) שפרסם הפיקוח על הוראת העברית.

רשימת המיומנויות והאסטרטגיות:

- השאלה כטקסט: ניתוח המטלה, לרבות הבנת מילות ההוראה
  - הערכת רמת הקריאות של [טקסט](#)
  - אוצר מילים²: אסטרטגיות לטיפול במילים שאינן מובנות, אינן מוכרות או בעלות רבדים שונים של משמעויות
  - אסטרטגיות קריאה בדגש על "כניסות" שונות לטקסט ו"קריאות" שונות של טקסט
  - הפקת מידע מטקסטים דבורים וכתובים
  - הפקת מידע מאמצעים בלתי מילוליים: גרף, תרשים, מפה, תמונה
  - שאלות בממדי הבנה השונים: איתור מידע, ואחזור, פרשנות והסק (הבנה), הערכה ביקורתית ורפלקציה
  - איתור רעיונות מרכזיים בטקסט והבחנה בין מידע עיקרי למשני
  - מיומנויות השוואה מרמת המילה עד רמת הטקסט השלם; כתיבת טבלת השוואה וניסוח תבחינים; כתיבת טקסט במבנה לוגי של השוואה
  - תכנון תשובה וכתובת תשובה
  - בקרת תשובה
  - סיכום של מקור מידע אחד
  - מיזוג מידע מטקסטים דבורים וכתובים, רציפים ובלתי רציפים, כולל טקסטים חזותיים
  - סיכום ממוזג של שני מקורות מידע³
  - כתיבת טיעון
  - המרה מסוגה לסוגה, כגון מסוגת טיעון לטקסט מידע ולהפך, מטקסט טיעון ומידע לטקסט מדריך ולהפך, מטקסט מדריך לטיעון ומידע וכיוצא בזה
  - מיומנויות הבעה בעל פה: קריאה בקול, טיעון, דיון והרצאת דברים⁴
  - עקרונות אורייניים לבניית מצגת: ניסוח בהכללות, כתיבה תמציתית
- להלן פירוט התכנים והדגשים פדגוגיים בתחומים הבאים:
- הבנת הנקרא ואוצר המילים
  - הבעה בכתב
  - הבעה בכל פה
  - לשון ומטה-לשון

² ראו עמוד 9.

³ ראו הרחבה בסעיף מיזוג מידע בעמוד 8.

⁴ ראו עמוד 14.

הבנת הנקרא ואוצר המילים

אומנם התכנים ורצינות ההוראה של הבנת הנקרא וההבעה בכתב מוצגים בנפרד, אך יובהר כי אין לימודי הבנת הנקרא ללא הבעה ולהפך. שני התחומים שלובים זה בזה: תהליכי ההבנה נבדקים גם בכתיבה של התלמיד כשם שאיכות הכתיבה וסגנונה נבחנים גם במטלות ההבנה. ראוי כי בכל יחידת נושא בהבנת הנקרא תשולב כתיבה בהיקפים משתנים.

על-פי הגדרת ה-OECD, אוריינות היא היכולת של התלמידים ליישם ידע וכישורים שהם רכשו בתחומים מרכזיים וכן לנתח, להסיק ולהסביר בצורה יעילה את הדרכים לגשת לבעיות, לפרש אותן ולמצוא להן פתרונות במגוון מצבים.

אוריינות הקריאה מוגדרת כך:

אוריינות קריאה היא יכולתו של הפרט להבין טקסטים, להשתמש בהם, להעריך ולבקור אותם ולעסוק בהם כדי להשיג את מטרתו, לפתח את הידע ואת הפוטנציאל שלו ולהיות חלק מהחברה. (מתוך [\(PISA 2018 Draft Analytical Framework \(2016, p. 11\)](#))

הגדרות אלה עולות בקנה אחד עם המטרות של הוראת העברית, על כן משימות ומטלות ברוח הגדרה זאת יהיו חלק מתוכנית העבודה השנתית בכל שכבת גיל.

המסגרת המושגית החדשה של פיזה 2018 ממפה את התהליכים הקוגניטיביים ואת ממדי ההבנה באופן זה:

קטגוריות על בסולם 2018 (ממדי הבנה)	תהליכים קוגניטיביים 2018
איתור מידע	שטף הקריאה
	נגישות ואחזור מידע בתוך הטקסט חיפוש טקסט רלוונטי ומיון מידע
הבנה (פרשנות והיסק)	ייצוג של משמעות מילולית מיזוג מידע ⁵ והסקת מסקנות
	הערכת האיכות והמהימנות הערכה של תוכן וצורה
הערכה ביקורתית ורפלקציה	זיהוי של עימות והתמודדות עימו

(מתוך [\(PISA 2018 Draft Analytical Framework \(2016, p. 21\)](#))

הממדים והתהליכים הללו נמצאים בבסיס המשימות והמבחנים בעברית.⁶

פריסת התכנים בהבנת הנקרא (כולל אוצר המילים והמשמעים)

הוראת עברית: הבנה, הבעה ולשון היא הוראה ספירלית; אומנם מדי שנה תהיה חזרה על נושאי הלימוד השונים (אשר בעיקרם הם מיומנויות אורייניות), אך היקף הטקסטים ומורכבותם יגדלו בהדרגה. כך גם את המיומנויות השונות שפורטו בעמוד 5 יש ללמד באופן ספירלי והדרגתי. לדוגמה מיומנות ההשוואה תילמד בהדרגתיות מרמת המשפטים הבודדים ועד רמת הטקסט. ממילוי טבלאות השוואה, עבור בניסוח התבחינים ועד המללת טבלה לפסקת השוואה.

יש להקצות לפחות שעה או שתיים שבועיות לקריאה ולכתיבה בעקבותיה. בד בבד יש להעמיק מדי שנה במיומנויות האורייניות.

● סוגי הטקסטים הנלמדים:⁷

- טקסט מידע
- טקסט טיעון ושכנוע
- טקסט שימושי (הנחיות והוראות, מדריך ומפעיל)
- טקסט היצגי, כגון טקסט המציג תופעה
- על התלמיד להיחשף במהלך השנה לכ-20-30 טקסטים לפחות בהיקפים שונים.

⁵ ראו הרחבה בסעיף מיזוג מידע בעמוד 8.

⁶ ראו פירוט הממדים ותהליכי ההבנה בעמודים 7-8.

⁷ לעניין הסוגות השונות מומלץ לקרוא את מאמרה של פרופ' זהר לבנת, [בעיות בהוראת שיח הטיעון](#).

- הטקסטים יהיו מסוגים שונים, רציפים (כגון מאמרים, ערכים אנציקלופדיים וויקיפדיים, מכתבים, ידיעות עיתונאיות, טורי דעה וכדומה) ושאינם רציפים (כגון תמונות, טבלה, גרף, הערות שוליים וכדומה).

מומלץ לקרוא את תת-הפרקים **טיפולוגיה של טקסטים וקריאה והבנת של טקסטים** בתוכנית הלימודים **בעברית** (תשס"ג).

הטקסטים יילקחו מספרי לימוד, מספרי יען (יעץ), מעיתונים, מכתביעת ומאתרי אינטרנט מהימנים בהקשרים אישיים, ציבוריים, תעסוקתיים ולימודיים, ממקורות מודפסים ומקוונים. נושאי הטקסטים יהיו מתחומי השפה, התרבות, החברה ומתחומי עניין אחרים הרלוונטיים לבני הנוער ולחייהם במציאות היומיומית. על הטקסטים לזמן דיונים ערכיים כתשתית להוראת הבנת הנקרא והכתיבה.

! לעיסוק שיטתי בטקסטים מנקודות ראות שונות בהבנת הנקרא, לרבות התמקדות באוצר מילים חשיבות רבה, על כן יש להקפיד על קריאה של לפחות טקסט אחד בשבוע (בכיתה או בבית, בעבודה משותפת או בעבודה עצמית), כ־20-30 טקסטים בשנה. חשוב שהטקסטים יהיו בהיקפים שונים ובסוגות השונות, מודפסים ומקוונים. על הטקסטים לזמן דיונים ערכיים כתשתית להוראת הבנת הנקרא והכתיבה.

ניתוח הטקסטים יכלול את התהליכים האלה: ⁸

- א. **איתור מידע**: נגישות ואחזור מידע בתוך הטקסט, חיפוש טקסט רלוונטי ומיון מידע.
- ב. **הבנה** (פרשנות והיסק): ייצוג של משמעות מילולית, מיזוג מידע⁹ והסקת מסקנות.
- ג. **הערכה ביקורתית ורפלקציה**: הערכת האיכות והמהימנות, הערכה של התוכן והצורה, זיהוי של עימות והתמודדות עימו.

פירוט הממדים ותהליכי ההבנה:

א. איתור מידע

- איתור פרטי מידע גלויים בטקסטים, הן המרכזיים הן הנלווים.
- זיהוי קשרים לוגיים גלויים, כגון זמן, סיבה ותוצאה, הכללה ופירוט, הסתייגות, השוואה
- ארגון מחדש של פרטי המידע בטקסט, כגון סידור מידע ברצף, שיבוץ מידע בטבלה

ב. הבנה

- הבנת מטרת הטקסט
- הבנת נושא הטקסט
- הבנת הרעיון המרכזי של הטקסט
- הבנת עמדות שונות המוצגות בטקסט
- הבנת קשרים לוגיים שאינם גלויים, כגון סיבתיות, הכללה ופירוט, השתלשלות עניינים, השוואה
- הבנת משמעות של מילים ושל צירופים מתוך הקשר
- הבנת אִזכורים
- יצירת הכללות ופירוט
- השוואה
- מיזוג של פרטי מידע מן הטקסט/ים
- הסקת מסקנות מן הטקסט כולו ומחלקים ממנו

⁸ עלפי המסגרת המושגית של פיזה 2018.

⁹ ראו הרחבה בסעיף מיזוג מידע בעמוד 8.

ג. הערכה ביקורתית ורפלקציה

תוכן

- הערכת תוכן הטקסט (טענות, אמירות, עמדות) באמצעות ידע עולם של הקוראים
- השוואה או קישור בין המידע והרעיונות שבטקסט ובין ידע חיצוני, ניסיון אישי או עמדות של הקוראים
- שימוש בראיות תומכות מן הטקסט ועימותן עם מקורות מידע אחרים שמחוץ לטקסט/ים
- העלאת השערות בנוגע לטקסט
- הצגת טיעונים מחוץ לטקסט ו/או הצגת הוכחות שמחוץ לטקסט לשם ביסוס
- הערכת מידת הרלוונטיות של פיסת מידע
- עימות המידע שבטקסט עם קודים חברתיים, מוסריים
- שימוש במידע העולה מן הטקסט/ים להקשרים, למצבים אחרים

לשון ומבנה (הבנה מטה-טקסטואלית)

- בחינה אובייקטיבית של איכות הטקסט והתאמתו לנסיבות התקשורת
- בחינת מידת התאמתם של רכיבים, כגון סגנון, משלב, בחירות לשוניות למטרת הכתיבה
- בחינת מידת השפעתם של רכיבים, כגון סגנון, משלב, בחירות לשוניות על הקוראים
- הבנת תפקידם הרטורי של חלקים בטקסט
- הבנת תפקידם של סימנים גרפיים בטקסט, כגון כוכבית, הדגשות
- הבנת העיקרון המארגן של הטקסט (מבנה לוגי-רטורי)

מיזוג מידע

הכושר למזג מידע ממקורות אחדים עומד בבסיס האוריינות האקדמית והוא תנאי חיוני לרכישת דעת ממקורות שונים (שריג, 1991). מיזוג המידע מאפשר ללומד להתמודד עם כמויות גדולות של מידע כדי ליצור תובנות חדשות. לצד הדרישות הקוגניטיביות של הקריאה, המיזוג כרוך גם בייצוג המידע באמצעות כתיבה, במבנים לשוניים ההולמים את המשמעויות הלוגיות העומדות בבסיס המטלה (עמיר ואתקין, 2016).

המונח מיזוג עשוי להתייחס למשימות שונות, החל בזיהוי קשרים ויחסים בין פרטי המידע המופיעים במקורות השונים (לדוגמה קשרים של ויתור וניגוד, הוספה, סיבה ותוצאה, הכללה ופירוט), בין שני משפטים סמוכים באותו המקור, דרך הבנת הקשר בין כמה פסקאות וכלה בזיהוי הזיקות בין פיסות מידע בטקסטים שונים. כבר בראשית כיתה ז יש צורך בהוראה מפורשת של פעולות מיזוג מידע ברמת המשפט, הפסקה והטקסט ובממדי הבנה שונים.

במשימות שיש בהן פעולות מיזוג רמת הקושי מושפעת ממספר פיסות המידע שיש לבחון, מכמות המידע המתחרה, מידת הבלטת המידע ומאופי הטקסט: ככל שהתוכן מוכר פחות ומופשט יותר וככל שהטקסט ארוך ומורכב יותר, כך המשימה קשה יותר.

בהוראת סיכום ממזג (ראו גם בסעיף **ההבעה בכתב**) יש לעמוד על עקרונות של מיון והכללה ועל המאחד לעומת המייחד בין הטקסטים ביחס לעניין מסוים. התוצר הנדרש הוא **תוצר כתיבה עצמאי ובלתי מהוקשר**, אשר צריך לבטא הבנה מעמיקה של התלמיד בטקסטים שקרא. הבנה זו צריכה לכלול **את היחסים בין הטקסטים, את העמדות השונות העולות מהם, את קווי הדמיון והמאחד ביניהם לצד המייחד כל אחד מהם**. כלומר, במהלך הכתיבה הממזגת הקוראים-הכותבים קוראים טקסטים אחדים בנושא אחד וממזגים אותם לכדי טקסט חדש (שריג, 1991).

אוצר מילים ומשמעים

מרכזיותו של העושר הלשוני להתפתחות הכשירות האוריינית נבחנה במחקרים רבים. מן המחקרים עולה ששליטה באוצר מילים היא תנאי הכרחי להבנת הנקרא ולהבעה בכתב ובעל־פה. בלימוד אוצר המילים חשוב לתת מקום לשני כיוונים: הן למילה היחידה ולהשתלשלות משמעה ויחסיה עם מילים אחרות, הן לתופעות סמנטיות והדגמתן על ידי קבוצות מילים. בהוראת נושא זה מומלץ לעסוק בבחינתם של מילים ושל צירופים מהיבטים שונים במילונים ובטקסטים מתוך מודעות להקשר החברתי-תרבותי שבו מופיעה המילה (תייל עברית, תשס"ג).

כיתות ז-ח	כיתות ט
<ul style="list-style-type: none"> ● הבנת משמעויותיהן של מילים בתוך הקשר ● יחסי מילים ומשמעים: יחסי נרדפות, ניגודיות והיכללות ● התאמת ההגדרה והמשמעות המילונית להקשר ● דרכי החיפוש במילון (שם עצם, שם תואר וצירופים) ● מבנה ההגדרה: ההבחנה בין הפירוש לבין הדוגמה והמובאה ● פרטים דקדוקיים: מין דקדוקי, חלקי דיבור (שם, פועל, תואר), נטייה ושורש 	<ul style="list-style-type: none"> ● הבנת משמעויותיהן של מילים בתוך הקשר ● יחסי מילים ומשמעים: - נרדפות, ניגודיות והיכללות - פוליסמיה והומונימיה (אין דרישה להגדרה אלא לייצוגיהן במילון, להבנה ולשימוש) - לשון מושאלת (מטפורה), משמעות נלווית (קונוטציה חיובית או שלילית) ● התאמת ההגדרה והמשמעות המילונית להקשר ● הכרת סוגים שונים של מילונים פרט למילונים הידועים, כגון מילון על דרך ההווה, אגרון, לקסיקון, מילון דיגיטלי וכדומה. ● דרכי החיפוש במילון (שמות עצם, שמות תואר, צירופים ופעלים) ● סוגי הגדרות: הגדרה קלסית, הגדרה על דרך הנרדפות, הגדרה על דרך הניגודיות ותרגום ● פרטים דקדוקיים: מין דקדוקי, חלקי דיבור (שם, פועל, תואר), נטייה, שורש והצרכה (התאמת מילות יחס קבועות לפעלים שונים ושינוי המשמעות בהתאם לשינוי מילות היחס, לדוגמה: קינא ב... או קינא ל...)

! מצורף כאן מאגר מילים וצירופים השכיחים בספרי הלימוד לחטיבת הביניים. חשוב לשלב את המילים והצירופים המופיעים בו בטקסטים הנלמדים בשיעורי עברית. בתוך כך חשוב לחשוף מאגר זה בפני מורים מתחומי דעת שונים ולדון במילים מן ההיבט הדיסציפלינרי.

שילוב הפדגוגיה הדיגיטלית בשיעורי הבנת הנקרא

המציאות המתקשבת בימינו מחייבת הקניית מיומנויות דיגיטליות המקדמות קריאה וכתובה, ועל המורים לעברית מוטלת המשימה החשובה של אימון התלמיד בכך עד להטמעתן. משנת תשע"ז מתאפשרת ההיבחנות בבחינת בגרות מתוקשבת בעברית.

המקצוע "עברית" נוגע גם לעניינים ולתחומים אחרים: מידענות – דליית מידע ממאגרי מידע ממוחשבים – עיסוק הדורש מיומנות של בררת העיקר, סיכום, שילוב טקסטים וכדומה; תקשורת ממוחשבת (תקשוב) – הדואר האלקטרוני והשיחה האלקטרונית ושימושיהם לצרכים לימודיים; עיבוד תמלילים במחשב – שימוש יעיל בטכנולוגיה לצורכי שכתוב ועיצוב של טקסטים.

(מתוך [תוכנית הלימודים בעברית](#))

על המורים לשלב את המיומנויות הללו במהלך הלמידה בכיתה ובשיעורי הבית והעבודות:

- חיפוש מושכל במאגרי המידע במרשתת
- דליית מידע אמין ושימוש מושכל בו
- קריאה בטקסט דיגיטלי והניווט בו: קישורים חמים, ניווט בדף האינטרנט וכדומה
- שימוש בכלי office בסיסיים להוראה ולקידום הכתיבה: כתיבה במסמך word ושימוש בכלי העריכה הבסיסיים ובכלים הדיאלוגיים שבו, כגון הוספת הערות, "עקוב אחר שינויים", שימוש במסמך שיתופי וכדומה

[חוזר מתנ"ה](#) לחינוך העל-יסודי לשנה"ל תש"ף מצייין כי יש לשלב בכיתות ז'ט משימות היבחנות מתוקשבות בהבנת הנקרא וחלופות הערכה בסביבה דיגיטלית.

לשם כך אנו מציעים את מאגרי המשימות האלה:

- ✓ [יחידות ההוראה לחטיבות הביניים מהאתר של הפיקוח על הוראת העברית](#)
- ✓ [מאגר המשימות האורייניות המתוקשבות](#) (הכניסה למורים ולתלמידים היא באמצעות שם משתמש וסיסמה)

יש לשלב בתוכנית ההוראה השנתית בכיתות זט פעילויות המבוססות על עקרונות של פדגוגיה דיגיטלית כמה פעמים בשנה. המשימות תיבחרנה בהתאם לתוכנית הלימודים ועל-פי הנושאים שהמורה מבקש לקדם בעזרת הפעילות הדיגיטלית.

לרשות המורים עומדים מאגרי משימות ברוח משימות פיזה (PISA):

- [משימות באוריינות קריאה](#) (משימות ממבחני פיזה בעבר)
- [שאלה של טקסט](#) – חוברת משימות בהוצאת משרד החינוך
- [מאגר המשימות האורייניות המתוקשבות](#) (הכניסה למורים ולתלמידים היא באמצעות שם משתמש וסיסמה)

יש לשלב משימות אורייניות מתוקשבות באופן שוטף בעבודות הכיתה, בעבודות הבית, במסגרת התלקיט ובמבחנים, זאת בהתאם לרמת התלמידים ולתוכנית הלימודים.

הבעה בכתב

אומנם התכנים ורצינות ההוראה הבנת הנקרא וההבעה בכתב מוצגים בנפרד, אך יובהר כי אין לימודי הבנת הנקרא ללא הבעה בכתב ולהפך. שני התחומים שלובים זה בזה: תהליכי ההבנה נבדקים גם בכתיבה של התלמיד כשם שאיכות הכתיבה וסגנונה נבחנים גם במטלות ההבנה.

הוראת תחום ההבעה בכתב היא ספירלית. נושאים רבים חוזרים על עצמם ברמות שונות של העמקה ושל מורכבות בהתאם לשכבת הגיל. על כן, חשוב שהמטלות תהיינה מדורגות ומותאמות לשכבת הגיל. יש להקצות לפחות שעה או שעתיים שבועיות לקריאה ולכתיבה בעקבותיה. על הכתיבה להיות תהליכית ומלווה בתהליכי ויסות¹⁰, משוב, טיוט ובקרה. בנסיבות טבעיות הכתיבה נעשית בדרך כלל מתוך מניע כלשהו. לכן רצוי להקדים לכתיבה פעילות שתיצור הניעה (מוטיבציה) אצל הכותבים ועל המורה ליצור סיטואציה רלוונטית לכתיבה. על הכתיבה להיות לנמען אמיתי (שאינו רק המורה הבודק את הכתיבה) ולמטרה אותנטית הנוגעת לעולמו של התלמיד. כדאי להקפיד כי הכתיבה תהיה בזיקה לטקסט אחד או יותר במידת האפשר ולהימנע מהוראת כתיבה באמצעות תבניות קבועות.

! תלמידים רבים ניצבים בפני מחסומי כתיבה. על כן, חשוב כי תהליכי הכתיבה יהיו מדורגים ככל האפשר ויתבטאו במעבר הדרגתי מהכתיבה הסיפורית (נרטיבית) והבלתי פורמלית לכתיבה העיונית והפורמלית. בתוך כך ראוי שיהיה מעבר הדרגתי בהיקפי הכתיבה: מהכתיבה המצומצמת והקצרה לכתיבה ארוכה ורחבת היקף.

מהלכי כתיבה ותיעודם בתלקיט (תיק עבודות)

התלקיט כולל ראיות למהלכי הלמידה ולביצועי ההבנה של הלומדים בחומר הנלמד. בתחום הדעת עברית התלקיט הוא ממהות המקצוע: תהליכי קריאה, כתיבה, בקרה ושכתוב. בתלקיט מוצגות עדויות לתהליך שהתלמיד עובר במהלך הלמידה: הטקסטים שהתלמיד קורא ומשמשים לו תשתיות לכתיבה, הטיוטות שהתלמיד כותב, המשוב שהתלמיד מקבל מעמיתיו וממוריו והשכתוב שנעשה בעקבות המשוב שהתקבל.

כתיבה ארוכת טווח נוגעת למשך הזמן המוקדש לתהליך הכתיבה ולעיסוק בה עד לתוצר הסופי. חשוב לציין שיש דרכים שונות לקדם כתיבה: הערכת מורה של רכיבים מסוימים בכתיבה או של התוצר כולו, משוב עמיתים, פעילות כיתתית להערכת תוצרים ויצירת תבחיני הערכה, משוב ובקרה עצמית של התלמיד וכדומה. על כן, אין הכרח שמורה יבדוק ויעריך כל טיוטה שתלמיד כתב. עם זאת, מומלץ כי החומרים שהמורה בוחר להערכה, יוערכו במהלך כל השנה ולא יתרכזו בהערכה אחת מסכמת של התלקיט כולו. המלצות לארגון התלקיט, לתכנון מהלכי הכתיבה ולהערכת תוצרי הכתיבה יינתנו במסגרת ההדרכה וההשתלמויות.

! בכל אחת מהשכבות (ז-ט) יש לשלב לפחות שני תהליכי כתיבה ארוכי טווח בסוגות שונות שיבואו לידי ביטוי בתלקיט.

מאמרים על תלקיט כחלופה בהערכה [בפורטל הפדגוגי](#).

¹⁰ ויסות הכתיבה הוא התהליך שבו הכותב מנהל את מחשבותיו, את רגשותיו ואת מעשיו כדי להגיע למטרות הכתיבה: שיפור יכולותיו ושיפור הטקסט הכתוב. מתוך ליכטינגר, ע' (2008). **האתגר שבהבעה: תהליכי ויסות ואסטרטגיות בכתיבה**. תל אביב: מכון מופ"ת.

פריסת התכנים בהבעה בכתב

- כתיבה למטרות שונות:
  - כתיבה למטרת שכנוע
  - כתיבה לצורך דיווח ולמסירת מידע
  - כתיבה למטרות הפעלה
- סוגי כתיבה:
  - כתיבת מענה לתשובה, תשובה לכידה בהתאם לדרישות השאלה.
  - כתיבת טיעון בהיקפים שונים: הבעת דעה, הבעת עמדה אישית והנמקתה, כתיבת תגובה. בכתיבה זאת חשוב להקפיד על איכות ההנמקה.
  - כתיבת טקסטים היצגיים ברצפים לוגיים שונים, כגון רצף כרונולוגי, סיבה ותוצאה, בעיה ופתרונה, תופעה גורמיה והשפעותיה ועוד.¹¹
  - סיכום טקסט אחד או יותר. בהוראת הסיכום יש לעמוד על הוראת רכיבי הסיכום: השמטה, הכללה והבניה מחדש. בהוראת סיכום ממזג יש לעמוד על עקרונות של מיון והכללה ועל המאחד לעומת המייחד בין הטקסטים ביחס לעניין מסוים. בחטיבת הביניים הדרישה לסיכום ממזג אינה לצורך כתיבת סקירה אקדמית כנדרש בחטיבה העליונה. התוצר הנדרש הוא **תוצר כתיבה עצמאי ובלתי מהוקשר**, אשר צריך לבטא הבנה מעמיקה של התלמיד בטקסטים שקרא. הבנה זו צריכה לכלול את היחסים בין הטקסטים, את העמדות השונות העולות מהם, את קווי הדמיון והמאחד ביניהם לצד המייחד כל אחד מהם. כלומר, במהלך הכתיבה הממוגת הקוראים-הכותבים קוראים טקסטים אחדים בנושא אחד וממזגים אותם לכדי טקסט חדש (שריג, 1991). אין בחטיבת הביניים הכרח לאזכר את המקורות עלפי דרכי האזכור האקדמיות. בשלב זה אפשר להסתפק בהכללה של רעיונות משותפים בלא להזכיר מפורשות את מקורות המידע.
  - כתיבה של דיווח
  - ארגון מידע באמצעות היצגים חזותיים
  - המללה של היצגים חזותיים
  - כתיבת השוואה
- היקפי הכתיבה:
  - הוראת הכתיבה היא ספירלית ויש להרחיב את היקפי הכתיבה בהדרגה ובהתאם למטרת הכתיבה, לסוג הכתיבה ולאופי המטלה.
  - כיתה ז-ח עד 200 מילים
  - כיתה ט עד 300 מילים
- הערכת הכתיבה תכלול את ממדי ההערכה האלה:¹²
  - א. הבנת המטלה
    - כתיבה על הנושא הנדרש במטלה
    - היענות למאפייני הסוגה
    - כתיבה בהיקף הנדרש
  - ב. תוכן ומבנה
    - כתיבת פתיחה וסיום ההולמים את המטלה ואת הכתיבה
    - מיצוי התוכן: פירוט במידה הראויה להבהרת הנושא בהתאם להנחיות המטלה ולדרישות הסוגה
    - הימנעות ממידע עודף וממידע לא רלוונטי
    - יצירת לכידות רעיונית בטקסט
    - שימוש באמצעי קישור הולמים ומגוונים

¹¹ יובהר כי אין המטרה כי המורה ילמד באופן שיטתי תבניות ורצפים לוגיים בכתיבה.

¹² עם פרסום מפרט המיצ"ב לשנת תשע"ט (2019) ייתכנו שינויים קלים במינוחים ובמפרט התכנים. יש לעקוב אחר הפרסומים באתר הפיקוח על הוראת העברית ובאתר [ראמ"ה](#)

ג. עצמאות הטקסט ומודעות לנמען

- יצירת טקסט עצמאי (טקסט שאינו מהוקשר, טקסט המכיל את המידע הדרוש לנמען כדי להבין במה דברים אמורים)

ד. לשון

- תחביר: מבנה משפט תקין, התאם דקדוקי (מין, מספר, זמן, גוף ויידוע), שימוש תקין במילות יחס ובמילות קישור
- פיסוק: שימוש הולם בסימני הפיסוק
- כתיב תקין (בלא הבחנה בין כתיב מלא ובין כתיב חסר)
- משלב לשון ההולם את הנסיבות התקשורתיות
- אוצר מילים: עושר לשוני ודיוק במשמעות

בהערכת הסיכום הממוזג יש לשים לב גם לרכיבים האלה:

- השמטה – הפחתת מידע שאנו חיוני למטרת המיזוג
- הכללה – ניסוח מכליל של מידע משותף מהטקסטים השונים והימנעות מחזרה על אותם רעיונות מפי כותבים שונים
- הבניה – ארגון מחדש של הטקסט על-פי מטרות המיזוג
- הימנעות מהעתקה גורפת של חלקים גדולים ממקורות המידע השונים
- שימוש בדרכי מסירה שונות, כגון דיבור ישיר, דיבור עקיף והסגרים (אין ללמד את המונח "הסגר" מבחינה תחבירית)
- שימוש מדויק בפועלי הבעה

הבעה בעל־פה

תחום ההבעה בעל־פה הוא חלק מתוכנית הלימודים של המקצוע עברית בחטיבות הביניים. התחום מפתח את מיומנויות "הדיבור האקדמי", **ויש ללמדו באופן שיטתי בהיקף של כ־15% מסך שעות ההוראה מכיתה ז-ט.**

! כפועל יוצא יש לכלול תחום זה במדדי ההערכה של תחום השפה, קרי ציוני התלמידים בעברית יכללו את לימודי ההבעה בעל־פה בהיקף של 15% מציון המקצוע.

הוראת ההבעה בעל־פה תתמקד בשלוש סוגות מרכזיות: קריאה בקול של טקסטים מנוקדים ובלתי מנוקדים, קנוניים ושאינם קנוניים, הרצאת דברים (פרזנטציה) ודיון. סוגות אלה נלמדות כמטרה בשיעורי העברית כחלק מיחידות ההוראה הכוללות גם קריאה וכתבה. כמו כן הן נלמדות כאמצעי בשיעורים השונים בתחומי הדעת האחרים במסגרת **תוכנית שלהב"ת**.

במסגרת החלופות בהערכה, המאפשרות לצוותי ההוראה גמישות פדגוגית ואוטונומיה בהערכת התלמיד, ישלבו המורים לעברית התנסויות של דיבור בציבור (במסגרת קבוצת תלמידים, חבר דיון, כיתה, שכבה וכדומה) באירועי ההערכה השונים המרכיבים בין היתר את התלקיט.

פעילויות, יחידות הוראה ומשימות היבחנות בהבעה בעל פה מצויים במקורות אלה:

- [הפורטל הפדגוגי](#) למורים לעברית בחטיבת הביניים
- [מאגר המשימות של ראמ"ה](#)
- [יחידות ההוראה](#) של הפיקוח על הוראת העברית.

לפרטים נוספים יש לפנות **לעדה מאורי**, מדריכה ארצית – הבעה בעל־פה
adam4aori@gmail.com

פריסת התכנים בהבעה בעל־פה

כיתה ז	כיתה ח	כיתה ט
<ul style="list-style-type: none"> • קריאה בקול של טקסט מנוקד ובלתי מנוקד • דיון בקבוצה • טיעון בעל־פה	<ul style="list-style-type: none"> • הרצאת דברים (פרזנטציה) • דיון בקבוצה • טיעון בעל־פה	<ul style="list-style-type: none"> • דיון בקבוצה • הרצאת דברים (פרזנטציה) • טיעון בעל־פה

לשון ומטה-לשון

פרקי הלשון נוגעים לידע הדקדוקי בתוכנית הלימודים בעברית: הבנה, הבעה ולשון. על התלמיד להכיר את המושגים הבסיסיים במורפולוגיה העברית ובתחביר העברי. שליטה באלה נגזרת ממטרות תוכנית הלימודים בעברית והיא הבסיס להבנה המעמיקה של הדקדוק העברי שילמד בחטיבה העליונה.

אגב כך, חשוב להקדיש את השיעורים הראשונים בשנה, ובייחוד בכיתה ז', בייחודה של העברית כשפה מתחייה, את מקומה של החיאתה בתחייה הלאומית, את המתח המובנה שבין השפה הכתובה למדוברת ובין התקן לנורמה.

! יש להקדיש כשעה וחצי מסך השעות השבועיות השנתיות להוראת התכנים הדקדוקיים ולשלב בהקשר הטקסטואלי הנלמד, במידת האפשר.

פריסת הנושאים בלשון ומטה-לשון

על התלמיד להכיר את המונחים הדקדוקיים: שורש, תחילות, חלקי דיבור וכדומה, אך הוא לא יידרש להגדירם.

יש להשלים את הוראת הנושאים הלשוניים הכתובים לעיל ואת תרגולם בפרק זמן של שנתיים. בתי ספר הנבחרים בבחינת המיצ"ב נדרשים להשלים את הוראת התכנים עד בחינת המיצ"ב בכיתה ח. את פרק הזמן שיוותר ממועד בחינת המיצ"ב עד סוף השנה אפשר לנצל להמשך הלימוד והעמקה בפרקי אוצר המילים, המילונאות וההבעה בעל-פה וכן לסיים את מהלכי הכתיבה ארוכי הטווח לתיק העבודות.

כיתה ט	כיתות ז-ח
<p><u>מערכת הצורות</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ● דרכי תצורת השם: שורש ומשקל, בסיס וצורך סופי, הלחם בסיסים. לא תידרש ידיעת משמעות המשקלים והצורנים. ● מערכת הפועל: נטיית הפועל בגזרת השלמים בשבעת הבניינים (לרבות שמות הפועל ושמות הפעולה בבניינים השונים) ● משמעויות הפועל – פעיל וסביל: זיהוי, המרה והתפקיד של שימוש במשמעויות אלה בטקסט. <p><u>התחביר</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ● חלקי הדיבור: שם העצם, שם הפעולה, שם התואר, הפועל (כולל שם הפועל), הכינויים, מילות היחס, מילות הקישור ● הצירופים השמניים: צירוף הסמיכות (יידוע וריבוי), צירוף שם העצם ושם התואר (יידוע וריבוי), צירוף היחס ● הבחנה בין הצירוף לבין המשפט ● זיהוי נושא ונשוא במשפט ● הקשרים הלוגיים: את הקשרים הלוגיים יש להורות ברמת המשפט, הפסקה והטקסט השלם לצורכי הבנה והפקה של טקסטים. יש לעמוד על השימוש המדויק של הקשר הלוגי של מילות הקישור בתוך הטקסט ולהימנע משינון בעל פה של טבלאות קשרים למיניהן. 	<ul style="list-style-type: none"> ● מבנה המילה: תחילות וסופיות, שורש ותבנית ● חלקי הדיבור: שם העצם, שם הפעולה, שם התואר, הפועל (כולל שם הפועל), כינויי הגוף, מילות היחס, מילות הקישור ● הפועל: זמני הפועל, הגופים והשימוש בהם ● משמעויות הפועל – פעיל וסביל: זיהוי, המרה והתפקיד של שימוש במשמעויות אלה בטקסט. ● הצירופים השמניים: צירוף הסמיכות (יידוע, וריבוי), צירוף שם העצם ושם התואר (יידוע וריבוי), צירוף היחס ● ההבחנה שבין צירוף למשפט; המרה מצירוף למשפט (הפיכת שמות הפעולה לפעלים ולהפך) ● המשפט: משפטי חיווי לעומת משפטי שאלה; פירוק משפטים והרכבתם. ● המרה ממשפט פעיל למשפט סביל ולהפך ● היחסים הלוגיים והקשרים הלוגיים המבטאים אותם. את הקשרים הלוגיים יש להורות ברמת המשפט, הפסקה והטקסט השלם לצורכי הבנה וההפקה של הטקסטים. יש לעמוד על השימוש המדויק של מילות הקישור בתוך הטקסט

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף א שפות
[הפיקוח על הוראת העברית](#)

לשון ומטה לשון

<ul style="list-style-type: none"> ● על התלמיד להבחין בין מילות שעבוד לבין מילות חיבור כבסיס להבחנה שבין סוגי המשפטים השונים. ● סוגי המשפטים : פשוט, איחוי (מחובר) ומורכב. יש להורות את ההבחנה בין סוגי המשפטים בחתך רוחב ובמבט על. ● המרה ממשפט פעיל למשפט סביל ולהפך ● הפיסוק התקין : נקודה, פסיק, סימן שאלה, סימן קריאה, נקודתיים ומירכאות <p><u>שם המספר</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ● מספר המונה כולל תאריכים ● המספר הסודר ● המספר סתמי	<ul style="list-style-type: none"> ● ולהימנע משינון בעל פה של טבלאות קשרים למיניהן. יש לעמוד על היחסים הלוגיים האלה : זמן (כרונולוגיה), סיבתיות (סיבה ותוצאה), תנאי, ניגוד, ויתור והסתייגות. ● דרכי המסירה : דיבור ישיר ודיבור עקיף ● סימני הפיסוק : נקודה, סימן שאלה, סימן קריאה, נקודתיים, מירכאות ● שם המספר : המספר המונה (לצורך מניה, לציון תאריכים ולציון סתמיות), המספר הסודר
--	---

1.7 משימות הערכה (מפמ"ר) בכיתות ז-ט

משימות ההערכה יכולות לשמש את המורים ליישור קו בין כלל התלמידים בשכבה (ואפילו ברשות העירונית) ולמיפוי הישגי התלמידים כבסיס לבניית תוכניות לשיפור ההישגים. בתי הספר במיקוד שהוגדרו במטה המשרד (בתי הספר הללו יידועו על ידי המחוז ועל ידי המדריכה הבית ספרית) **יחויבו להיבחן פעמיים** בשנה במשימות הערכה שפותחו בפיקוח על הוראת העברית וישלחו לבית הספר בקובץ מוצפן בשני מועדים: ראשית חודש נובמבר וראשית חודש מאי (בכיתה ח המבחן השני יהיה המיצ"ב הפנימי).

משימות אלה הן כלי למיפוי הישגי התלמידים ולמעקב אחר התקדמותם. נוסף על היותה של המשימה כלי למיפוי ולמעקב, יכול בית הספר להשתמש בה למבחן המחצית/שליש **ולא נדרש לקיים מבחן שלישי/מחצית נוסף**. משימת ההערכה בוחנת את המיומנויות הנדרשות מהתלמיד בהתאם לתוכנית הלימודים ולשכבת הגיל. כיוון שהמשימות נועדו למיפוי ולמעקב אחר שליטתו של התלמיד במיומנויות הנלמדות, חשוב כי התלמידים יענו על כל השאלות, לרבות על שאלות בנושאים שטרם נלמדו בכיתה. בחישוב לצורך מתן הציון יוכל המורה להתעלם מהשאלות בנושאים שטרם נלמדו.

ציינון התשובות לצורך מיפוי

לצורך מיפוי משימת ההערכה יצורף קישור לטפסים המקוונים לכל אחת מהבחינות. הטופס נועד להזנת הציונים בכל אחת מן השאלות ולרכז את המידע בעבור המורה, הצוות ומנהל בית הספר. את הזנת הציונים בטופס המקוון יכולים לעשות המורה או התלמיד (לבחירת בית הספר), על כן אנו מציעים כי לאחר החזרת המשימות הבדוקות לתלמידים, יאפשרו המורים לתלמידיהם להזין בעצמם את ציוני השאלות בטופס המקוון. יש בכך הקלה משמעותית על עבודת המורה.

הסברים מלאים ופרטים נוספים ייתנו המדריכות הבית ספריות.

1.8 שאלות עמ"ר (ערכים מעורבות ורלוונטיות)

שאלות עמ"ר שואפות להיות שאלות **חשיבה מסדר גבוה** הנוגעות לחיי הלומדים והעוסקות בערכים כלליים או העולים מתוך תוכנית הלימודים. תפקידן של השאלות הללו הוא לקדם למידה בעלת משמעות לומד ולעורר שיח ערכי בכיתה. העיסוק בשאלות עמ"ר הוא בסיס לדיון בערכים ובנושאים המעודדים את מעורבות התלמיד והרלוונטיים לעולמו ולחיו.

על המורים לקדם שיח עמ"ר בלמידה כחלק מהנושאים העולים מן הטקסטים הנלמדים, מן הטקסטים המופקים וכחלק מהעיסוק בידע הלשוני ומהרלוונטיות שלו לחיי היום-יום של התלמיד. בבחינות הבגרות בעברית שאלת עמ"ר תופיע לרוב כמטלת כתיבה אישית ו/או הבעת עמדה. בדרך כלל נושאי הכתיבה יהיו בזיקה ישירה או עקיפה לנושאי הטקסטים של הבחינה. בהערכת שאלות אלה תיבחן יכולת ההבעה וניסוח התשובה בכתיבה מעמיקה ומבוססת, לכידה ותקנית.

חשוב מאוד שלא להציג את נושאי העמ"ר כנושא העומד בפני עצמו בתוכנית הלמידה. כך, אין ללמד שאלות עמ"ר או מענה על שאלות עמ"ר כאילו היו אלה סוגת כתיבה נבדלת.

למאמרים בנושא שאלות עמ"ר ולשאלות נוספות בכלל תחומי הדעת ראו כאן.

1.9 התפוקות המצופות

- כל הצוותים יבנו תוכנית עבודה על־פי יעדי משרד החינוך והפיקוח על הוראת העברית.
- כל בתי הספר ישלבו את עקרונות שלהב"ת בצורה מערכתית.
- כל המורים ישלבו פדגוגיה דיגיטלית בהוראת העברית כולל שילוב של יחידות ההוראה המתוקשבות והמשימות המתוקשבות.
- כל המורים ישלבו מטלות בהבעה בעל פה בשפת האם ובתחומי הדעת השונים ויזמנו התנסויות לרכישת מיומנויות של דיבור בציבור ובכללן דיבור למטרות אקדמיות, כגון הרצאת דברים (פרזנטציה) במקצועות השונים.
- כל המורים יקדמו שיח עמ"ר וישלבו שאלות עמ"ר בלמידה בכיתה, בשיעורי הבית ובמבחנים.

2. פיתוח מקצועי ומשאבים להוראה

2.1 הדרכת המורים לעברית בחטיבות הביניים

- להדרכה הבית-ספרית בשנה"ל תשע"ט שתי מטרות:
- לייעל את ההוראה בשיעורי העברית
  - למנף את עקרונות שלהב"ת כתוכנית מערכתית בבית הספר

ההדרכה בבית הספר תתקיים בתדירות של פעם בשבועיים-שלושה בהתאם לצורכי בית-הספר. המדריכה תגיע לבית הספר לשלוש שעות. ביום זה תתקיים סדנה בית-ספרית לצוות המורים לעברית ולמורים מתחומי הדעת בשכבות ז-ט בשעות קבועות. יש לשבץ את שעות הסדנה במערכת השעות של המורים כחלק משעות ישיבות הצוות. נוסף על כך תצפה המדריכה בשיעורים, תנחה באופן פרטני את המורים ותיפגש עם רכזת העברית. יום רביעי הוא היום שנקבע במקרה להדרכה בתחום הדעת עברית. יש לתאם את ההדרכה עם המדריכה הבית-ספרית. אם מתעורר קושי לקיים סדנה ביום זה (לבית הספר או למדריכה), יש לקבוע מועד חלופי בתיאום עם המדריכה.

מדריכות ארציות

שם	תפקיד	טלפון	דוא"ל
ד"ר עליזה עמיר	רכזת הדרכה ארצית, מנהלת תוכנית שלהב"ת	052-3529006	lizamir62@gmail.com
עדה מאורי	מדריכה ארצית להבעה בעל-פה	054-5429865	adam4aori@gmail.com
ענבל גורן	מדריכה ארצית – מיזמים מתוקשבים	050-2626021	goreninbal@gmail.com
ד"ר נורית גנץ	מדריכה ארצית להוראת עולים חדשים לבחינת הבגרות בעברית	050-6842053	dnganz@bezeqint.net
יעל נזר	מדריכה ארצית, תקשוב והטמעת פדגוגיה דיגיטלית	054-8023823	ynezer@gmail.com

מדריכות מרכזות

מחוז	שם	טלפון	דוא"ל
זרום	סמדר הליבני	052-9288211	smadarhal@gmail.com
תל אביב	פרטי המדריכה יימסרו בראשית השנה ויפורסמו באתר המפמ"ר		
מרכז	ד"ר עליזה עמיר	052-3529006	lizamir62@gmail.com
מנח"י	מירב אברוך	052-3460034	meravavruch@gmail.com
ירושלים	פרטי המדריכה יימסרו בראשית השנה ויפורסמו באתר המפמ"ר		
חיפה	יהודית שכטר	054-7299536	yehudit.shechter@gmail.com
צפון	עדי זקר	052-4488125	zakara62@gmail.com
התיישבותי	אביגיל סער	052-4267692	savigael@netvision.net.il

2.2 השתלמויות

פירוט מערך ההשתלמויות יישלח על ידי המדריכות המרכזות ופורסם [באתר הפיקוח על הוראת העברית](#). מכל בית-ספר יישלח נציג אחד לפחות להשתלמות.

במסגרת ההשתלמות ייכללו בין השאר התכנים הבאים:

- חשיפה ליחידות דיגיטליות ברוח פיזה
- שימוש בכלים דיגיטליים בשיעורי עברית
- הכתיבה הממוגת
- כתיבה ארוכת-טווח
- התלקיט ככלי להוראה ולהערכה
- הבעה בעל-פה – דיבור בציבור
- התאמת התכנים להוראה בכיתות האגף לנוער בסיכון
- הוראה המדגישה מענה לשונות

2.3 קהילת המורים לעברית

המורים לעברית בארץ הם קהילה רבת כוח והשפעה על עתיד הנוער. אני מזמין את כל המורים לעברית להצטרף לקהילת המורים לעברית בגוגל. בקהילה אפשר לשתף בחומרים, להתעדכן בהודעות ולקבל מענה לשאלות. הודעות המתפרסמות בקהילה יגיעו ישירות לתיבת הדואר שלכם.

תהליך ההרשמה לקהילת המורים:

◀ לחצו על הקישור הבא:

<https://groups.google.com/forum/#!forum/eduvrit>

◀ לחצו על "הצטרף לקבוצה"

◀ בתיבת הטקסט שתיפתח בחרו את האופן שבו יישלחו אליכם ההודעות

◀ לחצו על "הצטרף לקבוצה זו"

2.4 הפורטל הפדגוגי למורים לעברית בחטיבות הביניים

[הפורטל הפדגוגי](#) שואף להיות ארון הספרים והמרכזייה הפדגוגית הווירטואלית של המורה לעברית בחטיבת הביניים. הפורטל הוא מאגר עדכני של חומרי למידה, יחידות הוראה, משימות הערכה ומבחנים כמו גם של כלי עזר למורה, ספרות מקצועית, תוכניות מוקלטות, הרצאות, מצגות, מאגרי מידע וחומרי העשרה רבים.

2.5 תיק תוכניות הלימודים לעובדי הוראה

[תיק תוכניות הלימודים](#) לעובדי הוראה הוא כלי מקוון חשוב ומשמעותי ללמידה. התיק מציג את כלל תוכניות הלימודים בכל תחומי הדעת, בכל שכבות גיל ובכל המגזרים. התיק מאפשר לתכנן את התהליך הלימודי והחינוכי בעילות מרבית תוך יצירת קשרים בין ידע, מיומנויות וערכים כפי שעולים מתוכניות הלימודים בתחומי הדעת השונים.

תיק תוכניות הלימודים כולל את המידע הזה:

1. הידע הנדרש על-פי תוכנית הלימודים
2. המיומנויות המרכזיות בכל תחום דעת (קוגניטיביות, תוך אישיות ובין אישיות)
3. הערכים המרכזיים בתחומי הדעת השונים
4. מגוון חומרי למידה, יחידות הוראה, סרטונים וכלי הערכה

תיק תוכניות הלימודים מעודד לגוון את אופני הלמידה תוך שימוש בכלים עכשוויים ברוח הלמידה המשמעותית. התיק מהווה חלק ממהלך אסטרטגי לאומי רחב היקף אשר נועד להתאים את הלמידה לאתגרי המאה ה-21.

2.6 ספרי הלימוד המאושרים לחטיבות הביניים

הוצאה לאור	מחברים	כיתה	ספר הלימוד
יסוד	נורית נתן ואלי קוזמינסקי	ז	דרך המפה
רכס	דולי לוי ומאיה דלל	ז	חוט"בים לשון
ג' ברקוביץ'	גאולה ברקוביץ'	ז	לגלות את הטקסט
מטח	שרה ליפקין ושרון שני-אורבן	ז	מילה טובה מאוד - הבנה הבעה ולשון
יבנה, בונס	רחל אוסטרובסקי ואורנה ויילר	ז	גולשים עם המילים
יסוד	נורית נתן ואלי קוזמינסקי	ח	דרך המפה
רכס	דולי לוי ומאיה דלל	ח	חוט"בים לשון
ג' ברקוביץ'	גאולה ברקוביץ'	ח	לגלות את הטקסט
מטח	ש' ליפקין, ש' שני-אורבן	ח	מילה טובה מאוד - הבנה הבעה ולשון
רכס	דולי לוי ומאיה דלל	ט	חוט"בים לשון
שרי הוצאה לאור	ני גנאל, ק' נשר שרעבי	ט	מטיילים בשבילי הטקסט
מטח	שרה ליפקין ושרון שני-אורבן	ט	מילה טובה מאוד - הבנה, הבעה ולשון
משרד החינוך	רונית גדיש, סימה חרוב, ניצה פריילוק ורחל רוזנר	ז-י	שאלה של טקסט - הבנה והבעה לבית הספר העי"ס

3. תוכניות ייחודיות

3.1 שפת הבית ושפת בית הספר – קהילת מורים לומדת ותוכנית התערבות ניסויית

בעיר רמלה

נמצא כי תלמידים רבים שאינם דוברים בבית את שפת בית הספר מתקשים להתמודד עם המיומנויות האורייניות והאקדמיות הנדרשות בבית הספר. מדובר באוכלוסיית תלמידים שאינה מוגדרת כאוכלוסיית עולים שכן רובם ככולם נולדו בארץ. המורים המלמדים תלמידים אלה מתייחסים אל רובם כתלמידים מתקשים (מסיבות שונות) ואינם בהכרח מבינים לעומק את מהות הקושי של למידת שפה כשפה נוספת ואת השלכותיו.

בפיקוח על הוראת העברית הוחלט לפתח תוכנית התערבות שנועדה ליצור מערך של עקרונות להוראה בכיתה רב-לשונית ורב-תרבותית. התוכנית מבוססת על תוכניות ומחקרים עדכניים בארץ ובעולם. התוכנית מתמקדת בעיר רמלה, המאופיינת במגוון עשיר של אוכלוסיות מרקע לשוני ותרבותי מגוון, כגון תלמידים יהודים ממוצא קווקזי, אתיופי, דרום אמריקאי, ערביים נוצרים או מוסלמים וכדומה.

בתוכנית משתתפים המורים לעברית ומנהלות חטיבת הביניים, וביחד הם קהילה מקצועית הנפגשת אחת לחודש למשך כמה חודשים במהלך השנה, ואשר לומדת וחוקרת את עבודתה. המטרה היא לבנות קבוצה תומכת, שמעודדת אמון, שיתוף, כנות ובחינה של ההוראה ותוצריה. המהלך מעורר אצל השותפים לו את המודעות לשיעור מיטבי בכיתה רב-תרבותית ורב-לשונית, וביחד הם מבנים בדרך של חקר את העקרונות לשיעורים אלה. את הקבוצה מובילה המדריכה העירונית, רונית רובינסקי ביחד עם ד"ר עליזה עמיר שגם מלווה אקדמית את התוכנית. בשנת תש"ף נרחיב את התוכנית בבתי ספר נוספים.

לפרטים נוספים יש לפנות לד"ר עליזה עמיר lizamir62@gmail.com

3.2 חץ לעתיד

מטרתה המרכזית של התוכנית היא חיזוק המעורבות של התלמידים בכתות ז-ט בנעשה בחטיבת הביניים ושיפור ההישגים הלימודיים, וזאת באמצעות חיבור החומר הנלמד לעתיד הלומדים ולקריירות עתידיות שונות. התכנים משולבים במערכי שיעור שחברו במיוחד לבתי הספר בתוכנית. חשוב להדגיש כי מערכי השיעור בנויים בהתאם לעקרונות הוראת עברית ועל-פי תוכנית הלימודים.

התוכנית מסיימת בימים אילו את שנתה הרביעית כתוכנית חלוץ (פיילוט) משותפת למשרד החינוך ולגיוניט-אשלים ופועלת במחוזות מרכז, דרום וצפון (במחוז צפון בבתי הספר הדרוזיים) ומקיפה מעל לחמישים בתי ספר.

עקרונות מנחים מרכזיים:

- המורים אינם נדרשים ללמד תכנים חדשים, אלא לשלב תכנים על עולם הקריירה העתידי בחומר הלימודים השוטף.
  - המורים מקבלים הכשרות עוד בטרם התוכנית מתחילה וכן ליווי והנחיה צמודים במהלך שנת הלימודים.
  - מערך הלימוד כולל פעילויות עם ההורים והקהילה הסובבת, כגון מפגש של התלמידים עם מעסיקים, עם דמויות מפתח ביישוב, עם מכללות מקומיות ועוד.
  - התוכנית מכוונת לכלל תלמידי הכיתה ואינה מבחינה בין רמות לימוד שונות.
  - הלמידה בתוכנית מקדמת תרגול של מיומנויות הקשורות לתפקודי לומד במאה ה-21, כגון עבודה בקבוצות, פרזנטציה, למידה עצמאית ועוד.
- לרשות המורים המעוניינים ללמד בתוכנית זאת נכתבו יחידות לימוד על פי הסילבוס במקצועות הבאים: אנגלית, עברית, עברית לדוברי ערבית, מדעים ומתמטיקה.

לפרטים נוספים יש לפנות לגב' דנה פרידמן, מפמ"רית מדעי החברה

danielaf@education.gov.il

3.3 תורה נביאים ו...כותבים

התוכנית "תורה, נביאים ו...כותבים" מיועדת לשיעורי עברית ותנ"ך בחטיבת הביניים ובחטיבה העליונה. התוכנית מאפשרת התייחסות פרשנית לסיפורי התנ"ך מעבר לפן העיוני-לימודי הנלמד בשיעורי תנ"ך גם באופן חווייתי, יצירתי ועיוני-הגותי. משנה"ל תש"ף פרשנותם הייחודית של התלמידים תוכל להתבטא גם באמצעות כתיבה עיונית של מאמר טיעוני.

בסיום התהליך תתקיימנה תחרויות של תוצרי הכתיבה, יוענקו פרסים לתלמידים שעבודותיהם נבחרו וכן לבתי הספר שהצטיינו לאורך כל התהליך. נוסף לכך יודפס ספר ארצי ובו ריכוז העבודות הנבחרות.

מהלכי הכתיבה התוצרים יהיו חלק מהתלקיט ומרכיב בהערכה החלופית במסגרת ה-30%, על פי המחווון הנדרש והמחייב בתחום הדעת.

חוזר מפורט בעניין יישלח בתחילת השנה.

ועדת המקצוע

ועדת המקצוע – מטרתה לייעץ למזכירות הפדגוגית בהתוויית מדיניות הוראת המקצוע עברית: הבנה, הבעה ולשון במערכת החינוך.

ממטרה זאת נגזרים תפקידי הוועדה האלה:

- בחינת מצב המקצוע במערכת החינוך
- הצעת דרכים לשיפור ההוראה במקצוע
- הובלת כתיבת תוכנית הלימודים – דרכי הטמעתה והפעלתה
- דיון בסוגיות הקשורות במקצוע, לרבות חומרי הלימוד במקצוע והכשרת המורים
- הערכת ההישגים במקצוע

חברי ועדת המקצוע לשנה"ל תשע"ט*

פרופ' זהר לבנת	אוניברסיטת בר־אילן	יושבת ראש ועדת המקצוע חברת אקדמיה
מר תומר בוזמן	משרד החינוך	מנהל תחום הדעת (מפמ"ר) מרכז הוועדה
פרופ' רינה בן־שחר	המכללה האקדמית לחינוך אורנים	חברת אקדמיה
פרופ' חנה עזר	מכללת לוינסקי לחינוך	חברת אקדמיה
ד"ר רות בורשטיין	המכללה האקדמית לחינוך ע"ש דוד ילין	חברת אקדמיה
ד"ר עינת גונן	אוניברסיטת תל־אביב	חברת אקדמיה
ד"ר ליאור לקס	אוניברסיטת בר־אילן המכללה האקדמית אורנים	חברת אקדמיה
ד"ר עליזה עמיר	המכללה האקדמית לחינוך אחווה משרד החינוך	חברת אקדמיה ונציגת המשרד
גב' דליה הלוי	משרד החינוך	מפמ"ר עברית בחינוך היסודי והקדם־יסודי נציגת המשרד
גב' עדית בר	משרד החינוך	הממונה על תכנון ופיתוח תוכניות לימודים נציגת המשרד
גב' ענבל גורן	משרד החינוך התיכון המקיף ע"ש שיפמן, טירת הכרמל	נציגת המשרד וחברת הוראה
מר זהבי לישי	מכללת סמינר הקיבוצים	חבר הוראה
מר שירן זהרוני	עירוני ד', תל־אביב	חבר הוראה והנהלה
גב' רינה ניצן	חט"ב אורט ע"ש נעמי שמר, גן יבנה	חברת הוראה והנהלה
גב' מרים רבינוביץ'	משרד החינוך מכללת "אורות ישראל", רחובות אולפנית הראל, כפר סבא	נציגת המשרד וחברת הוראה

*ייתכנו שינויים בחברי הוועדה במהלך שנה"ל תש"ף.

צרו קשר

אפשר ליצור קשר בכל הנוגע להוראת העברית בבתי הספר העל יסודיים באמצעות תיבת [צרו קשר](#) באתר הפיקוח על הוראת העברית.